

Propostes del grup de treball sobre Pobresa, Pensions i Habitatge del Consell Assessor de la Gent Gran de Barcelona 2025

Maig de 2025

Amb l'acompanyament en el procés de deliberació per part de l'Àrea de Drets Socials i Polítiques Públiques de l'Institut Metròpoli

Índex de continguts

Context i motivació.....	2
1. Propostes per ampliar l'oferta d'habitatge i de solucions residencials adequades	4
1.1. Ampliar l'oferta i millorar l'accés als habitatges amb serveis	4
1.2. Programa per ampliar el parc d'habitatge social en plantes baixes i entresols fàcilment accessibles.....	4
1.3. Programa públic d'adquisició d'immobles en règim de nova propietat	5
1.4. Accelerar la construcció d'habitatge públic amb construcció modular.....	5
1.5. Habilitar sòl públic per a habitatges socials amb reserves per a persones grans i per a iniciatives de cessió d'ús.....	5
2. Propostes per millorar les condicions d'habitatge de les persones grans	6
2.1. Promocionar els ajuts per l'arranjament i l'adaptació de les llars i els espais comunitaris dels edificis (escales, accessos al carrer).....	6
2.2. Analitzar i fer ajuts específics per a les persones grans que viuen en habitatges que no s'adeqüen a les seves necessitats o que tenen problemes d'accessibilitat.	6
3. Propostes per protegir les persones grans de la pèrdua de l'habitatge	7
3.1. Canvis normatius per protegir les persones grans de la pèrdua de l'habitatge.....	7
3.2. Estratègies de comunicació adaptades a les necessitats de les persones grans	7
4. Propostes per millorar l'atenció social i a les persones grans en situació de sensellarisme.....	8
4.1. Cuidar les transicions i reforçar la coordinació entre els serveis d'atenció al sensellarisme i els d'envelliment.....	8
4.2. Generar places en equipaments socio-sanitaris dirigides a situacions socials d'especial complexitat	9
4.3. Formar els professionals dels serveis d'atenció a l'envelliment per abordar l'exclusió residencial.....	9
4.4. Redefinir les metodologies d'intervenció per acompanyar l'envelliment i l'envelliment prematur	9
4.5. Persones grans en situació d'irregularitat: garantir els drets de ciutadania	9
4.6. Facilitar la garantia d'ingressos i tramitació de prestacions.....	10
4.7. Millorar la coordinació amb el sistema sanitari en matèria de diagnòstic i tractament dels problemes de salut mental	10

Context i motivació

El Pla de treball 2023-2027 del Consell Assessor de la Gent Gran de Barcelona¹ plantejava a l'eix 5, pensions i pobresa, i a l'eix 6, habitatge, demandes i propostes d'actuació cap a les administracions per combatre l'extensió de l'empobriment i de l'exclusió social i residencial, i un pla propi per cadascun dels grups de treball.

El grup de treball sobre Pobresa i pensions es fixava els següents objectius:

- Fer una ponència en relació amb l'eix pobresa-pensions i la seva incidència sobre les condicions de vida de les persones grans.
- Analitzar les pensions (contributives, no contributives, de viduitat) i fer una reflexió sobre les desigualtats de gènere, classe i procedència de les persones.
- Posar en relació la situació de les pensions amb el cost de la vida real de Barcelona segons dades municipals actualitzades.
- Continuar donant suport a les reivindicacions de les "dones del mocador verd" per unes pensions de viduitat dignes.
- Fer un manifest sobre la relació entre nivells d'ingrés i condicions de vida dignes.
- Analitzar des d'una perspectiva crítica l'impacte de la "silver economy" a Barcelona.

Els objectius del grup de treball sobre Habitatge són els següents:

- Construir un relat que analitzi i difongui la situació real de l'habitatge entre les persones grans de la ciutat i en reivindiqui millores.
- Continuar treballant amb el Consell de l'Habitatge Social de Barcelona.
- Conèixer experiències nacionals i internacionals de cohabitatge.

Aquest plantejament es va veure reforçat a principis de l'any 2023, a partir de diverses morts de persones que dormien als carrers de Barcelona que es van produir en poc temps i van tenir certa repercussió mediàtica. Els dos grups de treball van plantejar la necessitat d'abordar els estralls de la falta d'accés a l'habitatge i de l'empobriment econòmic amb caràcter d'urgència.

Per avançar en l'elaboració de propostes viables i concretes adreçades a l'Ajuntament de Barcelona i d'altres administracions en el marc d'una emergència habitacional cada cop més profunda, s'han dut a terme una sèrie de 12 sessions de treball sobre empobriment i accés a l'habitatge en les que els grups esmentats han comptat amb les aportacions d'investigadors/es externs i tècnics/ques de l'Ajuntament de Barcelona.

Aquestes sessions han servit per situar les principals problemàtiques en relació a l'empobriment i l'accés a l'habitatge a Barcelona i les tendències de futur i construir un relat de ciutat que tingui en compte les tendències de futur.

Els principals documents de referència per la construcció d'aquest relat han estat els següents:

- Sales Campos, A.; Porzio, L.; Alarcón Pérez, P. (2024). Diagnosi 2024. La situació del sensellarisme a Barcelona. Evolució i relació entre sensellarisme i envelliment
<https://www.institutmetropoli.cat/ca/estudi/diagnosi-2024-la-situacio-del-sensellarisme-a-barcelona-evolucio-i-relacio-entre-sensellarisme-i-envelliment/>

¹ https://ajuntament.barcelona.cat/personesgrans/sites/default/files/2024-08/pla_de_treball_del_cagg_2023_2027.pdf

- Porcel, S.; Garcia-Muniesa, J.; Sánchez, A.; Morcillo, R. (2024). Les condicions de vida de les persones grans a la ciutat de Barcelona. Situació socioeconòmica i residencial
<https://www.institutmetropoli.cat/ca/estudi/condicions-vida-persones-grans-ciutat-barcelona-situacio-socioeconomica-residencial/>

Cada recerca ha estat presentada al grup de treball per part de les persones autores en sessions de caràcter expositiu. Posteriorment, s'han dut a terme sessions deliberatives per extreure propostes a partir de la informació disponible i del coneixement i posicionament del propi grup sobre la matèria.

Per conèixer amb major profunditat les polítiques municipals existents també s'han realitzat sessions expositives en les que tècniques del Institut Municipal de Serveis Socials han explicat els serveis disponibles a Barcelona en tres àmbits:

- Els centres de serveis socials,
- Els serveis d'envelliment i cures,
- Els serveis d'atenció al sensellarisme.

Dels debats entre els components del grup i les persones convidades a les sessions s'han elaborat les propostes que es detallen a continuació agrupades en 4 blocs:

1. Propostes per ampliar l'oferta d'habitatge i de solucions residencials adequades
2. Propostes per millorar les condicions d'habitatge de les persones grans
3. Propostes per protegir les persones grans de la pèrdua de l'habitatge
4. Propostes per millorar l'atenció social i a les persones grans en situació de sensellarisme.

1. Propostes per ampliar l'oferta d'habitatge i de solucions residencials adequades

1.1. Ampliar l'oferta i millorar l'accés als habitatges amb serveis

La llista d'espera per accedir als habitatges amb serveis no para de créixer degut a l'increment del nombre de persones grans en situació d'inestabilitat residencial. Les dificultats per pagar les despeses d'habitatge és el principal generador de demanda.

Caldria incrementar l'oferta d'habitatges amb serveis. Per saber quins són els volums raonables el CAGG sol·licita dades sobre l'evolució de les llistes d'espera i les ràtios (quantitat d'habitatges amb serveis/població més gran de 65 anys) a Barcelona, a d'altres ciutats del seu entorn i a d'altres capitals europees.

Es proposa millorar la normativa per accedir-hi. Actualment, les persones s'han d'inscriure a la llista de cada promoció i es detecta una falta d'informació i d'agilitat en els tràmits per no perdre oportunitats d'accés quan no s'entra a una promoció concreta. El grup de treball del CAGG s'ofereix per formar part d'un grup de treball per millorar la normativa.

1.2. Programa per ampliar el parc d'habitatge social en plantes baixes i entresols fàcilment accessibles

S'estan produint canvis en els usos de les plantes baixes i els entresols de molts barris de la ciutat. Molts d'aquests immobles podrien esdevenir habitatges accessibles per persones amb mobilitat reduïda.

Es proposa un programa municipal per aprofitar aquests immobles per ampliar el parc d'habitatge social de la ciutat. L'Ajuntament hauria de revisar les normatives i finançar la rehabilitació d'aquests locals a canvi que s'utilitzessin per programes socials.

El CAGG demana que es portin a terme els primers passos per iniciar un programa d'aquestes característiques:

- 1) Realitzar un inventari de locals disponibles i identificar les oportunitats.
- 2) Preveure una dotació pressupostària.
- 3) Impulsar un projecte pilot en algun barri de la ciutat.

1.3. Programa públic d'adquisició d'immobles en règim de nova propietat

El sector privat ha identificat un nínxol de mercat en les hipoteques inverses. La necessitat de completar les rendes provinents de les pensions està fent que les persones amb habitatge en propietat cerquin maneres d'obtenir-ne rendibilitat sense perdre l'opció de viure a casa seva. Les entitats financeres acaben obtenint immobles a preus per sota de mercat.

El sector públic podria crear un programa d'hipoteques inverses basat en models que funcionen en d'altres països que complís amb un doble objectiu: complementar les rendes de persones grans amb ingressos baixos i habitatge en propietat, i fer créixer el parc públic.

1.4. Accelerar la construcció d'habitatge públic amb construcció modular

Les experiències dels APROP de Glòries i del Gòtic han demostrat la viabilitat i la rapidesa de la construcció amb mòduls prefabricats. Davant la crisi d'accés a l'habitatge i les mancances de la ciutat per donar resposta a la necessitat d'habitatge social i allotjament temporal d'emergència, proposem que es combini la construcció tradicional amb promocions industrialitzades per agilitzar l'ampliació d'oferta d'unitats residencials.

1.5. Habilitar sòl públic per a habitatges socials amb reserves per a persones grans i per a iniciatives de cessió d'ús

La construcció per part de cooperatives d'habitatge en solars en cessió d'ús per part de l'administració és una opció per incrementar el parc d'habitatge assequible que ja ha estat explorada amb èxit i que s'hauria de potenciar.

La creació de comunitats de convivència que reforcin el suport mutu i que facilitin la trobada a través d'espais comuns pot ser una fórmula per accedir a un habitatge estable i lluitar contra la soledat no desitjada. Potenciar el cohabitatge entre persones grans i joves.

2. Propostes per millorar les condicions d'habitatge de les persones grans

2.1. Promocionar els ajuts per l'arranjament i l'adaptació de les llars i els espais comunitaris dels edificis (escales, accessos al carrer)

Adaptar els habitatges i els espais comunitaris dels edificis és imprescindible per facilitar la vida de les persones que pateixen limitacions de mobilitat. Es proposa ampliar les línies d'ajut i promocionar-les per garantir-ne l'accés a les persones que les necessiten.

2.2. Analitzar i fer ajuts específics per a les persones grans que viuen en habitatges que no s'adeqüen a les seves necessitats o que tenen problemes d'accessibilitat

Adaptar els habitatges i els espais comunitaris dels edificis és imprescindible per facilitar la vida de les persones que pateixen limitacions de mobilitat. Es proposa analitzar sistemàticament els ajuts existents i la seva cobertura, i crear ajuts específics per a les persones grans.

3. Propostes per protegir les persones grans de la pèrdua de l'habitatge

3.1. Canvis normatius per protegir les persones grans de la pèrdua de l'habitatge

Proposar, impulsar o exigir una legislació que protegeixi específicament les persones grans de pujades descontrolades dels lloguers i dels desnonaments (ja existeixen experiències en aquest sentit, com la de Portugal).

3.2. Estratègies de comunicació adaptades a les necessitats de les persones grans

El treball realitzat durant aquests mesos i el contrast entre les propostes dels grups de treball i la informació facilitada per les tècniques i tècnics municipals ha generat una forta preocupació per la manca d'informació sobre l'oferta de serveis que el municipi posa a disposició de les persones grans per combatre l'exclusió social i residencial.

Constatem que la digitalització de la comunicació de les administracions públiques amb la ciutadania està ampliant la bretxa digital i proposem que el consistori elabori un pla de comunicació amb mesures per combatre la bretxa digital que afecta les persones grans i moltes d'altres.

Sol·licitem a l'Àrea de Drets Socials que aquest pla parteixi d'una diagnosi dels canals de comunicació existents i de la seva eficàcia, que compti amb aportacions dels grups socials objectiu de la comunicació i que aposti per la presencialitat i l'activació de mitjans informals i comunitaris per fer arribar la informació sobre les polítiques de protecció i suport social a qui més les necessita.

4. Propostes per millorar l'atenció social i a les persones grans en situació de sensellarisme

(Els grups de treball del CAGG fan seves les propostes recollides en l'informe Diagnosi 2024 sobre la situació del sensellarisme a Barcelona de la Xarxa d'Atenció a les Persones sense Llar)

4.1. Cuidar les transicions i reforçar la coordinació entre els serveis d'atenció al sensellarisme i els d'envelliment

Arriba un moment en la vida de les persones que reben suport social per viure o haver viscut situacions de sensellarisme en que entren en relació amb mecanismes de protecció que donen resposta a problemàtiques associades amb l'envelliment. La falta d'habitatge o allotjament estable i d'ingressos fa que aquests dispositius (prestacions econòmiques o serveis residencials) siguin clau per trobar sortida a situacions cròniques d'exclusió.

La transició entre serveis requereix de recursos específics per garantir el continuïtat assistencial i per minimitzar l'impacte de les trajectòries d'exclusió social en l'adaptació de les persones ateses a serveis dissenyats per a població amb domicili.

Els i les professionals dels serveis d'atenció al sensellarisme han de poder fer la primera fase de vinculació de la persona al recurs residencial d'allotjament i que llavors, un cop la persona s'ha vinculat i estabilitzat en el recurs, la referència del cas sigui assumida per serveis socials de territori, ja que la persona ha deixat d'estar en situació de pernocta al carrer. Quan l'allotjament o residència estable es troba en un altre sistema de protecció, aquests professionals haurien de disposar dels recursos per treballar conjuntament amb els serveis residencials que no són propis del sistema d'atenció a les persones sense llar (com les residències per a persones grans).

L'acompanyament sostingut requereix recursos i els contractes dels serveis i dels equipaments haurien de recollir explícitament el que sovint succeeix de facto: que els responsables són els que han construït el vincle i se'ls acaba demanant que facin el paper de referent principal i, fins i tot, de familiars.

4.2. Generar places en equipaments sociosanitaris dirigides a situacions socials d'especial complexitat

Les dificultats per sostenir situacions d'elevada complexitat social (resultat de trajectòries llargues de sensellarisme) en els equipaments sociosanitaris motiven a plantejar la necessitat de crear places específiques en les que la temporalitat de l'estada sigui flexible i en què professionals especialitzats es facin càrrec de la coordinació entre l'àmbit sanitari i els serveis socials.

L'augment de les dificultats per donar resposta a la interacció entre l'exclusió residencial i l'envelliment també convida a plantejar la creació d'equipaments sociosanitaris adreçats específicament a persones grans sense domicili.

4.3. Formar els professionals dels serveis d'atenció a l'envelliment per abordar l'exclusió residencial

Un dels objectius de la intervenció social i l'acompanyament a les persones sense llar és la normalització de la seva relació amb la resta de serveis i mecanismes de protecció. Però les persones sense llar acostumen a mantenir diverses referències socials i sanitàries al mateix temps com a resultat de situacions d'especial precarietat i inestabilitat vital. En la seva relació amb administracions i altres institucions, l'etiqueta de "sense llar" acostuma a determinar la seva trajectòria. Cal que l'objectiu normalitzador sigui compartit per tots els professionals que intervenen en l'atenció i l'acompanyament.

4.4. Redefinir les metodologies d'intervenció per acompanyar l'envelliment i l'envelliment prematur

Acompanyar persones en situació de sensellarisme quan pateixen problemes de salut o limitacions derivades de l'envelliment requereix un abordatge metodològic específic. El pla de treball orientat a assolir ingressos estables i una solució residencial autònoma perd la seva centralitat i caldria redefinir els objectius de l'acompanyament i els mitjans a disposició de persones ateses i professionals.

Quan no viuen situacions de carrer i han accedit a recurs residencial, la recuperació i la sortida de l'exclusió social s'han de definir en funció de l'etapa vital de la persona. En el cas de les persones grans, la lluita contra la solitud, la construcció de xarxes de relació noves i la recuperació de vincles amb familiars, haurien de tenir un paper molt més central, respectant sempre la voluntat expressada per cada persona.

Cal tenir en compte les altes probabilitats d'envelliment prematur de les persones que han viscut situacions de sensellarisme i que les revisions metodològiques han de considerar que les etapes de la vida no haurien d'establir llindars d'edat estrictes que responguin a consideracions administratives.

4.5. Persones grans en situació d'irregularitat: garantir els drets de ciutadania

Una de les grans dificultats a l'hora d'acompanyar una part de les persones grans en situació de sensellarisme és la falta de permís de residència. L'exclusió definitiva del mercat laboral que viuen moltes d'aquestes persones fa impossible aspirar a un procés d'arrelament i, malgrat es concedeixen permisos per raons humanitàries en edats molt avançades o quan es pateixen malalties greus que requereixen tractaments molt llargs, el nombre de persones que no tenen cap possibilitat de sortir de l'exclusió administrativa creix i tendirà a créixer en els propers anys.

Prioritzar les persones de més de 50 anys en els programes d'ocupació que poden facilitar un contracte laboral i un posterior arrelament facilitaria l'obtenció de permisos de residència i la prevenció de l'exclusió administrativa en edats més avançades.

L'empadronament sense domicili fix és fonamental per garantir l'accés a serveis i per posteriors processos d'arrelament. El municipi de Barcelona ha de poder mantenir procediments clars i àgils d'empadronament sense domicili i instar la resta de municipis i les administracions supramunicipals a que es respecti el dret a formar part del padró.

4.6. Facilitar la garantia d'ingressos i tramitació de prestacions

Una de les funcions fonamentals de l'acompanyament social que faciliten els serveis d'atenció al sensellarisme és el suport en la tramitació de prestacions per vèncer les dificultats provocades per no tenir un domicili.

Les dificultats per verificar la dependència i la discapacitat de les persones en situació de sensellarisme i les conseqüències d'aquestes dificultats en la tramitació de les prestacions associades fan que entitats i professionals identifiquin com a necessitat prioritària la millora dels sistemes de valoració i que aquests incloguin criteris clars de prioritització en funció de la vulnerabilitat, la urgència i la complexitat dels casos.

La falta de xarxa de suport familiar i social de bona part de les persones sense llar fa que els i les professionals hagin de suplir funcions que en altres casos assumeixen amb un vincle més proper. Fora convenient que la resta de sistemes de protecció facilitessin l'exercici d'aquest rol per evitar el bloqueig de tràmits i expedients.

4.7. Millorar la coordinació amb el sistema sanitari en matèria de diagnosi i tractament dels problemes de salut mental

Un diagnòstic acurat de problemes de salut mental pot ser clau per garantir l'acompanyament i els recursos adients a persones amb llargues trajectòries d'exclusió social i residencial. En el cas de persones d'edats avançades, els professionals dels serveis socials detecten dificultats a l'hora de distingir entre el deteriorament cognitiu provocat per la història de vida i la pròpia edat i trastorns de salut mental concrets. El sistema sanitari ha d'incorporar la col·laboració amb els professionals/referents socials com un pilar fonamental de la seva intervenció. Quan no hi ha família, els referents socials esdevenen garants de drets. Més precisió dels diagnòstics (en el cas dels problemes de salut mental) facilita la intervenció sanitària i social.